

Bireysel Dil Politikasının Oluşumunda Dil Müdahalecilerinin Rolü: Horasan'da İki Dilli Gençlik

DR. ÖĞR. ÜYESİ HASAN GÜZEL*

Öz

Yüzyıllardır çok dilli ve çok kültürlü bir yapıya sahip olan İran topraklarında günümüzde farklı tipolojilere sahip diller konuşulmaktadır. Türkçenin batı kolunu oluşturan Oğuz dilleri ülkenin büyük bir bölümüne yayılmıştır. Günümüzde, Farsça dışındaki diğer tüm diller gibi Türk dilleri de, İran'da azınlık dil konumundadır. Bu çalışma, Razavi Horasan, Kuzey Horasan ve Güney Horasan eyaletlerini içine alan Horasan Bölgesinde yaşayan Türklerin günlük dil pratiklerine yoğunlaşmaktadır. Çalışmanın odak noktasında, gençlerin inşa ettikleri bireysel dil politikalarında dil müdahalecilerinin rolü yer almaktadır. Bu çalışmada, üniversitede okuyan gençlerle yapılan mülakatlardan elde edilen veriler kullanılmıştır. İlk bulgular, gençlerin bireysel dil politikalarının şekillenmesinde aile bireylerinin, öğretmenlerin, akranlarla ve etnik üyelerle iletişimin önemli rolü olduğunu göstermektedir. Bu dil müdahalecilerinin işlevleri Türk gruplarına göre farklılık göstermektedir. Azerbaycan Türklerine mensup gençlerin akranlarıyla olan iletişimlerinde akranlar D1'i koruma yönünde tutum sergilerken Horasan Türklerinde akranlar etnik dillerine karşı daha olumsuz düşüncelere sahip oldukları olabilmektedir. Öğretmenlerin resmi dil Farsçaya olan pozitif tutumları ise genellikle azınlık grubunun bir parçası olan gençlerin çoğunluğu arasında olumsuz duygular uyandırmaktadır.

Anahtar sözcükler: Bireysel dil politikası, İran'da Türk dilleri, azınlık dilleri, dil yönetimi, dil müdahalecileri

THE ROLE OF LANGUAGE INTERVENERS IN THE FORMATION OF INDIVIDUAL LANGUAGE POLICY: BILINGUAL YOUTH IN KHORASAN

Abstract

In Iran, which has had a multilingual and multicultural structure for centuries, languages with different typologies are spoken today. Oghuz languages, which constitute the western branch of Turkic, are spread over a large part of the country. Today, Turkic languages, like all other languages except Persian, are minority languages in Iran. This study focuses on the daily language practices of Turks living in Khorasan Region, which includes the provinces of Razavi Khorasan, North Khorasan and South Khorasan. The focus of the study is on the role of language interveners in the individual language politics constructed by young people. The study utilises data from interviews with young people studying at university. Preliminary findings show that family members, teachers, peers and

* Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, hasan.guzel@hacettepe.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-4201-8634

Gönderilme Tarihi: 1 Eylül 2024

Kabul Tarihi: 19 Ekim 2024

communication with ethnic members play an important role in shaping young people's individual language policies. The functions of these language interveners differ according to the Turkic groups. In the communication of young Azerbaijani Turks with their peers, peers tend to protect L1, whereas in Khorasan Turks, peers may have more negative views towards their ethnic language. Teachers' positive attitudes towards the official language Farsi, on the other hand, often arouse negative feelings among the majority of young people who are part of a minority group.

Keywords: Individual language policy, Turkic languages in Iran, minority languages, Khorasan Turks, language interverner

GİRİŞ

Tarihi ve çağdaş İran toprakları etnik ve dilsel çeşitliliği ile ön plana çıkmaktadır. Yüzyıllardır bölgede konuşulan Türk dilleri kültürel mozağın önemli parçasıdır. Bu çalışmanın odak noktası Horasan'daki iki dilli gençliktir. Tarihsel anlamda Horasan her ne kadar Türkmenistan, Özbekistan ve Afganistan'ın bir bölümünü içine alsada bu makalede Horasan, İran'ın kuzeydoğusundaki Razavi Horasan (Horasan-e Rezevi), Kuzey Horasan (Horasan-e Şomali) ve Güney Horasan (Horasan-e Cünubi) bölgelerini kapsamaktadır. İran'ın Horasan bölgesi geçiş bölgesi olması açısından tarihte birçok dile ev sahipliği yapmıştır. Günümüzde de bu bölgede çeşitli diller konuşulmaktadır. Farsça, İran'ın her bölgesinde olduğu gibi burada da en yaygın konuşulan dildir. Resmi dil Farsçanın bölgede konuşulan ağızları ses ve söz varlığı açısından standart Farsçadan farklılaşan özelliklere sahiptir. Oğuz dilleri araştırmalarında kilit bir konumda yer alan Horasan Türkçesi (ISO-3: kmz) günümüzde daha çok Razavi Horasan ve Kuzey Horasan eyaletlerinde konuşulmaktadır. Yaklaşık 2 milyon kişi tarafından konuşulan bu dil Oğuzcanın alt varyantlarından (Doerfer 1987, s. 247, 1993, s. 39; Heyet, 2008, s. 298-299; Doğan, 2022, s. 84; Johanson, 2021, s. 22). İran-Türkmenistan sınırları resmi olarak Rus-İran savaşları sonucunda 1820'lerde çizilmiş olmasına rağmen doğal sınırlar farklılaşmaktadır. İran'da Türkmençe konuşan nüfusun büyük bölümü Kuzey Horasan bölgesindedir. Özellikle Türkmen Sahra bölgesinde yoğunlaşan günümüze kadar büyük oranda dillerini korumuşlardır. Türkmenistan'da konuşulan Türkmenceden farklı olarak bu bölgede dil ilişkileri sonucunda birçok Farsça unsur Türkmençeye kopyalanmıştır (bk. Doerfer, 1988). İran'ın birçok bölgesinde olduğu gibi Azerbaycan Türkçesi bu bölgede de konuşulmaktadır. Hem nüfusun kalabalık olması hem de tarihteki siyasi ve kültürel hakimiyet nedeniyle İran'daki en prestijli Türkçe varyanttır. Kuzey Horasan bölgesi Farsça dışında bir diğer İrani dil olan Kürtçeye de ev sahipliği yapmaktadır. Kürtler özellikle Bocnurd ve çevresinde yoğunlaşmasına rağmen diğer bölgelerde yaşamaktadırlar. Güney Horasan eyaletinde Beluç nüfusunun varlığı nedeniyle Beluççanın da konuşulduğu görülmektedir. Özellikle sınır bölgelerinde yoğunlaşmışlardır. Horasan Bölgesindeki diller üzerine literatürde (Doerfer, 1978, 1993; Doerfer and Hesche, 2002; Tulu 2005a, 2005b, 2009a, 2009b, 2009c; Doğan, 2015, 2016, 2017, 2018, 2022; Rezai ve Esmailabadi, 2018, Esmailabadi 2022) çok fazla çalışma yapılmış olmasına rağmen bireysel dil politikaları ve dil müdahalecileri çalışmalarının odak noktasında olmamıştır.

Dilbilimin önemli alt alanlarından dil politikaları çalışmaları genellikle devletlerin ulusal dil politikaları (makro) ya da yerel yönetimlerin kurumsal olarak uyguladıkları (mezo) dil politikaları

ile ilgilenmiştir. Fakat bireyler kendi bireysel dil politikalarını üstlenirler. Üstelik bu bireysel politikalar daha kapsayıcı makro ve mezo politikalara temel oluşturmaktadır. Bireylerin günlük yaşamlarında söylemsel olarak inşa ettikleri bu politikalar dil politikası ve yönetiminin önemli bir unsuru haline gelmiştir (bk. Spolsky, 2021). Peki dil uygulamaları ve ideolojileriyle çevrelenmiş bireyin dil politikası nasıl oluşur? Etnik azınlığın bir parçası olan iki dilli gençlere ne tür dil müdahaleleri yapılır? Bu müdahaleler içerisinde kişi müzakare edilmiş dil politikasını nasıl oluşturur? Bu çalışmada azınlık durumundaki gençlerin bireysel dil politikalarını oluştururken ne tür dış müdahalelere maruz kaldığı ele alınmaktadır. Daha önce İran'daki Türk dillerini ele alan benzer çalışmalar Tebriz bölgesinde yapılmıştır. Buna karşılık Horasan'daki durumu ele alan bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

TEORİK ARKA PLAN, VERİ, KAPSAM ve YÖNTEM

Dil planlaması ve politikası (DPP) çalışmaları, hangi dillerin ne zaman, nasıl ve kimler tarafından konuşulduğuyla birlikte bu dillerle veya varyantlarla ilişkili değerler ve hakları etkileyen politikalarla ilgilenir. Bu politikalar açık olabildiği gibi örtük de olabilir. Bu alanda yapılan çalışmaların çoğunluğu devletlerin makro düzeydeki ulusal dil politikası veya yerel yönetimlerin orta düzeydeki kurumsal dil politikası ile ilgilenmiştir. Mikro düzey dil politikaları çalışmaları tartışmaları aile içinde uygulanan dil politikalarının tartışılması ile sınırlı kalmıştır. Bireylerin dil tutumlarının kurumsal dil politikasıyla ne tür bir ilişki içinde olduğu dilbilimin yeni tartışma alanlarından (Nguyen, 2019b). Kuşkusuz daha önce yapılmış çalışmalarda da bireysel dil politikası kavramı ile ilgili önemli açıklamalarda bulunulmuştur. Fakat kavramın ilgili araştırmaların odağında yer almadığını kolaylıkla görülmektedir. Bireylerde ortaya çıkan dil tutumları, ancak Hornberger (2014) ve Nguyen (2019, 2022) gibi birkaç araştırmacının çalışmalarında merkezi konumda yer alır.

Bu çalışmanın teorik alt yapısının temelinde Nguyen'in (2022) bakış açısı yer almaktadır. O, bireysel dil politikasını daha geniş bir dil politikası bağlamına yerleştirmeye çalışmaktadır. Nguyen, bireylerin dil politikalarını, içinde yaşadıkları veya buldukları ortamlarda işleyen karmaşık dil politikası döngüsünün en temel katmanı olarak tanımlamaktadır. Nguyen, *düzye, süreç ve hedef* gibi çeşitli kavramlarla ilgili olarak bireysel dil politikasının çoklu katmanlarını vurgulamaktadır. İlk unsur olan 'düzye', ulusal dil politikaları (makro) ile okul, topluluk ve aile dil politikaları veya diğer kişilerin dil müdahaleleri (mezo/mikro) gibi bireysel dil politikasına aracılık eden dış güçler olarak tanımlanmaktadır. İkinci unsur olan *süreç* ise, *uygulanan, algılanan ve müzakere* edilen üç bileşenden oluşan bireysel dil politikası yapısıyla ilişkilidir. Uygulanan, algılanan ve müzakere edilen dil politikası kavramları, Bonacina-Pugh'un (2012) çalışmasındaki dil politikası fikrine atıfla önerilmiştir. *Uygulanan dil politikası*, bireylerin dil uygulamalarında dil seçimlerini meşrulaştırmak için çeşitli ipuçlarını temsil eder. Bu temsil, iletişim durumları ve bağlamları tarafından düzenlenen belirli norm ve kurallara atıfta bulunur. Nguyen bu durum için azınlık gruplarındaki gençlerin dil seçimlerini örnek gösterir. Örneğin aile ve etnik topluluk, azınlık gençlerinin D1'lerini diğer alanlara kıyasla en sık kullanabildikleri (veya kullanmak zorunda kaldıkları) yerlerdir. Burada ya sadece geleneksel D1 alışkanlıklarını sürdürebilirler ya da D1'e öncelik veren aile ve topluluk dil

politikalarına yanıt vermeleri gerekebilir. Dahası, aile ve etnik topluluğun geleneksel dil yaşamı ve (görünür olmayan) dil politikaları, gençlerin dil inançlarına yansıyan algılanan dil politikasını şekillendirmeye katkıda bulunan ideolojik alanlar yaratabilir. *Algılanan dil politikası*, etnik azınlıktaki gençlerin dil ideolojilerini belirlerken topluluğun dil kurallarından ve normlarından yararlandıkları yeri tutar. Nguyen'e göre, bu ideolojileri, dilsel değer hiyerarşileri ve bu dillerin kimlikler ve duruşlarla nasıl bağlantı içinde oldukları ile de ilgili olabilir. Topluluğun D1 hakkındaki norm halini alan güçlü dil politikaları topluluktaki genç üyelerin dil politikaları üzerinde etkili olmaktadır. Güçlü his ve düşünceler, gençlerin tek bir dili (genellikle D1) etnik kimliklerinin meşru göstergesi olarak görmelerine ve dil ideolojini biçimlendirmene yol açmaktadır. *Müzakere edilmiş dil politikası* ise, bireylerin açık dış dil müdahalelerinde uygulanan ve algılanan dil politikalarını müzakere etmeleri olarak görülmektedir. Azınlık grubundaki gençlere topluluktaki üyelerin D1'lerini düzenli olarak korumaları gerektiği hatırlatıldığında, bu politikayı destekleyerek veya reddederek bu müdahaleye yanıt vermeleri gerekir. Bu durum, müzakere edilmiş dil politikasına örnek olarak gösterilmektedir (Nguyen, 2022, s. 20-22; 2024, s. 3). Bireysel dil politikasının çoklu katmanlarını temsil eden üçüncü ve son unsur olan *hedef*, bireylerin bilinçli veya bilinçsiz olarak ulaşmak istedikleri bireysel dil politikasının bir sonucu olarak tanımlanabilir. Bu çalışmada, bireysel dil politikası, Nguyen'in (2022) çalışmasında olduğu gibi bireylerin söylemsel olarak yarattıkları ve pratikler ve inançlar gibi günlük dil davranışlarında kendilerine uyguladıkları bir tür politika olarak tanımlanmaktadır. Bugüne kadar üzerinde sıklıkla durulan dil politikalarının sadece makro, mezo ve mikro düzeylerde değil bireysel düzeyde de uygulanabileceği ve bu politikacıların eyleycileri tarafından örtük olarak tanımlanan ve uygulanabilen bir "öz politika" olduğu görüşü desteklenmektedir. Çalışmada İran Türklerinden bir grup söylemsel olarak inşa ettikleri dil pratikleri ve kendi dil davranışlarına uyguladıkları dil politikaları ele alınmaktadır. Özelde ise bu çalışma Horasanlı gençlerin söylemlerinden yola çıkarak bireysel dil politikasının oluşumunda *aile*, *etnik topluluk*, *akran*, *öğretmen* vb. müdahalecilerin ne derece etkili olduğunu tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın başlığında yer alan azınlık terimi çalışma boyunca İran toplumundaki, siyasi, sosyal ve politik olarak azınlıklaştırılmış gruplar için kullanılır. Bu çalışma kapsamında, ilgi yalnızca İran'daki baskıcı dil ortamında yaşayan Horasan Türklerinde olacaktır. Ülkenin en büyük ve en kozmopolit şehri olan Meşhed'de yaşayan 21 katılımcının mülakatlarına başvurulmuştur. Katılımcıların izinleri çerçevesinde yaklaşık üç ay boyunca sosyal medya hesaplarındaki paylaşımları takip edilmiştir. Katılımcıların özellikleri aşağıdaki tabloda yansıtılmıştır. Tabloda bireylerin bildikleri diller herhangi bir teste tabi tutulmamıştır. Tabloda gösterilen diller, bireylerin sözlü ifadelerine göre şekillenmiştir.

	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Bildiği Diller	Doğum Yeri
1. Katılımcı (K)	Kadın	22	Üniversite	Horasan T. - Farsça	Bocnurd
2. Katılımcı (K)	Erkek	21	Üniversite	Horasan T. - Farsça	Meşhed
3. Katılımcı (K)	Erkek	21	Üniversite	Horasan T. - Farsça	Meşhed
4. Katılımcı (K)	Erkek	24	Üniversite	Horasan T. - Farsça –	Meşhed
5. Katılımcı (K)	Kadın	25	Üniversite	Horasan T. - Farsça	Kuçan
6. Katılımcı (K)	Erkek	23	Üniversite	Horasan T. - Farsça	Meşhed

7. Katılımcı (K)	Erkek	25	Üniversite	Horasan T. - Farsça	Bocnurd
8. Katılımcı (K)	Kadın	21	Üniversite	Türkmen T. - Farsça	Meşhed
9. Katılımcı (K)	Erkek	22	Üniversite	Türkmen T. - Farsça	Bircand
10. Katılımcı (K)	Erkek	21	Üniversite	Türkmen T. - Farsça	Bircand
11. Katılımcı (K)	Erkek	21	Üniversite	Türkmen T. - Farsça	Meşhed
12. Katılımcı (K)	Erkek	21	Üniversite	Türkmen T. - Farsça	Meşhed
13. Katılımcı (K)	Erkek	21	Üniversite	Türkmen T. - Farsça	Meşhed
14. Katılımcı (K)	Erkek	21	Üniversite	Türkmen T. - Farsça	Meşhed
15. Katılımcı (K)	Erkek	21	Üniversite	Türkmen T. - Farsça	Bircand
16. Katılımcı (K)	Kadın	25	Üniversite	İran Azb. T. - Farsça	Bocnurd
17. Katılımcı (K)	Erkek	24	Üniversite	İran Azb. T. - Farsça	Bocnurd
18. Katılımcı (K)	Kadın	23	Üniversite	İran Azb. T. - Farsça	Bocnurd
19. Katılımcı (K)	Kadın	22	Üniversite	İran Azb. T. - Farsça	Meşhed
20. Katılımcı (K)	Erkek	22	Üniversite	İran Azb. T. - Farsça	Meşhed
21. Katılımcı (K)	Erkek	23	Üniversite	İran Azb. T. - Farsça	Meşhed

Tablo 1. Katılımcılar

Bireysel dil politikasında kişilerin günlük dil davranışlarını etkileyen psikolojik, sosyolojik, ekonomik vb. süreçler İran'ın farklı azınlıklarında farklı şekillerde ortaya çıktığı için bazı etnik gruplara odaklanmak daha ayrıntılı bilgiler verebileceğinden çalışmada Meşhed'de eğitim hayatını sürdüren bir grup genç iki dilliyeye odaklanılmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi, iki dilli katılımcılar, Kuzey Horasan, Güney Horasan ve Razavi Horasan eyaletlerinde yaşayıp Türkmen, Horasan ve Azerbaycan Türklerine mensup etnik azınlıklardan oluşmaktadır. Burada adı geçen etnik azınlıklar iki dilli oldukları koşullar açısından 'elit iki dillilerden' ayrılan 'halk iki dillileri' olarak sınıflandırılır (bkz. Lambert, 1974). Halk iki dillilerinin ana dilleri azınlık dilleridir ve toplumun genelinde sosyal hayata katılmak, çalışmak, eğitim görmek için ikinci dili öğrenmek zorundadır. Almanya'daki ya da Hollanda'daki Türk azınlık bu duruma örnek gösterilebilir. Elit iki dilli kişiler ise, toplumun çoğunluğunun dilini ana dilleri olarak konuşur ve yaşam faydaları için ikinci bir 'prestijli' dil öğrenirler. İran'daki Farsların İngilizce, Britanya'daki İngilizlerin İspanyolca öğrenmesi gibi. Çalışmadaki katılımcıların hepsi halk iki dillileri olarak adlandırılan gruba aittir. Bu çalışma boyunca bazı terimler sıklıkla kullanılmıştır. Çalışmada yaşları 18 ile 25 arasında değişen ve etnik azınlıklardan oluşan *iki dilli* (bilingual) gençlere odaklanılmıştır. Her ne kadar bazı katılımcılar dil repertuarlarındaki Türkiye Türkçesi, İngilizce gibi dilleri de göz önünde bulundurarak çok dilli olduklarını ifade etseler de bu çalışmada iki dillilik Nguyen (2022) ve Clyne (1997)'in eserlerinde olduğu gibi bildikleri dil sayısı çoklu olarak tanımlansa bile katılımcılar iki dilli olarak ele alınmıştır.

BULGULAR

Bireylerin dil yönetimleri karmaşık dil ideolojilerinden ve pratiklerden oluşur. Kuşkusuz dil yönetimi birileri veya bir grup tarafından yapılan basit ya da sistemli müdahalelerin etkisi altındadır. Ulusal düzeydeki (anayasa gibi) politikalardan veya yerel kurumlar (belediyeler gibi) aracılığıyla iletilen sistemli dil politikasının yanında bireyler iletişim kurdukları kişilerin yönelim ve ideolojilerinden etkilenirler. Bu müdahalecilerin başında aile üyeleri, aynı etnik kökenden gelen

diğer üyeler, akrantar ve eğitimciler gelir. Bireyler, kendi konumlarını ve güçlerini kullanarak (Nguyen, 2019b) ve dili değiştirmek isteyen bu kişilerden etkilenebilirler.

Aile

Bu çalışmanın da konusu olan azınlık dillerinin işlev alanları her toplumda farklılık gösterir. İran'da Türkmencenin işlev alanı günlük hayatta çok dar iken Azerbaycan Türkçesinin işlev alanı daha geniştir. Fakat azınlık dilleri söz konusu olduğunda ortak olan yön bu dillerin daha çok aile ve etnik topluluk üyeleri arasında işlev alanına sahip olduğudur. Azınlık dillerini konusunu gruplar homojen yapılar olmadığı için de dilsel müdahalecilerin söylem ve uygulamalarından farklı derecelerde etkilenebilir.

Aile yapılarının homojen olmaması da kuşkusuz dil politikalarını etkileyen önemli bir etkidir. Anne ve babanın aynı etnik topluluk hatta grup içerisinde evlenmesi (endogami-içevlilik) anadilin çocuklara aktarımı konusunda pozitif etkisi olurken anne ve babanın farklı etnik gruplardan gelmesi (egzogami-dışevlilik) resmi dilin çocuklara öğretilmesini pozitif yönde etkiler. Baba ve annenin anadilleri farklı olduğu için çocuğa bu dillerin öğretimi ekstra çaba gerektirmektedir. Bu durumda aileler daha çok çocuklarına sadece resmi dili öğretme yoluna gitmektedir. Örneğin, Yakın bir zamana kadar içevliliğin söz konusu olduğu Halaç toplumunda aile yapıları değişmeye başlamaktadır. Dış evliliklerin arttığı (Halaç-Oğuz Türkleri arasında, Halaçlar ve Farslar arasında) bu durumun da ana dilin aktarımını olumsuz etkilediği görülmektedir. (bk. Güzel, 2022).

Azınlık gruplarında genel anlamda ebeveynler kendi etnik topluluklarının devamı ve dilin korunması için çocuklarıyla genellikle ana dili üzerinden iletişim kurmak istemektedir. Aşağıdaki örneklerden görüleceği gibi gençlerin ebeveynleriyle iletişimlerinde gençlerin bireysel dil politikasını aile içinde sürdürme veya dönüştürme eğilimine yönlendirebilecek en etkili bireyler ebeveynlerdir. Ebeveynler, çoğu durumda (K17, K9, K6) ailenin gençlerinden kendi dil politikalarına uymalarını ve nasıl konuşacakları konusunda talimat veren yetkililerdir. Aşağıdaki katılımcı ifadelerinde (K17, K9) de görüleceği gibi gençlerin bir bölümü ebeveynlerinin etkisi altında, kendi etnik dillerini korumaya karar verirken, bazı katılımcılar (K6) ailenin geleneksel D1 alışkanlığını koruma beklentileri olan ebeveynlerine karşı kendi kararlarını ve kendi dil politikalarını uyguladıklarını ifade etmişlerdir. Azerbaycan Türkleri ve Türkmen Türklerine mensup azınlık gençlerinin ebeveynleriyle iletişimde Farsçayı neredeyse hiç kullanmadığı görülmektedir. Özellikle Azerbaycan Türkleri arasında bu durum bir normdur. Katılımcılar çocukluktan beri böyle bir ortamda olduklarını ifade etmişlerdir.

K17: Asla Farsça konuşmayız. Bütün meselelerimizi Türkçe konuşuyoruz. Farsça konuşsam babam kızar. Saygısızlık olur.

K9: Babamla karışık konuşuruz. Annemle genellikle Farsça konuşuruz. Ama babamla daha az Farsça konuşuruz. O, kendi dilimizi unutmamamız gerektiğini sürekli söylüyor. Din gibi. unutmamalıyız diyor. Ben öyle düşünmüyorum ama Farsçayı daha az konuşuyorum babamla.

Horasan Türklerinde ebeveynlerle iletişimde farklılık görülmektedir. Horasan Türklerinden olan bazı katılımcılar (K4, K6) ebeveynleriyle iletişimde genel anlamda Farsçayı tercih ettiklerini söylemişlerdir. D2'yi korumanın herhangi bir olumsuz etki doğurabileceğini düşünmeyen ebeveynler çocuklarının yetkinliklerinin iyi olması ve alk kültürün bir parçası görünmemesi için

çocuklarıyla iletişimde D1'i kullanmamışlardır. Anne ve babasının ana dili yetkinlik derecesinin Farsça kadar başarılı olmadığını ifade eden K6, iletişimde neredeyse her zaman Farsçayı tercih ettiğini ifade etmiştir. Buna karşılık K1 özellikle babasıyla iletişimde neredeyse tamamen ana dilini kullandığını söylemiştir.

K6: Ben annem ve babamla her zaman Farsça konuşurum. Zaten onlar bize ana dilini çok öğretmediler. Onlar da kendi aralarında Farsça konuşuyor. Bazen Farsça konuşmak istemiyorum. Ama çoğu zaman Farsça konuşmamızı istediler. Farsçayı daha iyi konuşuyoruz. Bence Farsça konuşmak zaten daha iyi. Anlatamıyorum. Bu bizi değiştirmiyor.

Yukarıdaki ifadelerden de (K6) anlaşılacağı üzere Spolsky'nin belirttiği gibi dil pratikleri, sıradan dil kullanımı ve değişken diller ve dil davranışları arasından seçim yapmanın alışılmış örüntüsü ya da insanların dil ile 'gerçekte ne yaptıklarıdır' (bk. Spolsky, 2004). Etnik azınlıklar için dilsel pratikler D1 (burada Horasan Türkçesi), L2 (Farsça) ve diğer diller (İngilizce) arasında seçim yapmak ve bunları kullanmaktır. Azınlık bireyler açısından yönetim, başkalarının müdahalesi altında dil uygulamalarını ve/veya inançlarını sürdürmek veya ayarlamak için stratejiler ve müzakereler uygulamaktır (Nguyen ve Hamid, 2021). Burada ailenin dilsel müdahalesi sonucu resmi dili konuşma eğilimi gösteren gençlerin olduğu görülmektedir.

Aile içinde bireylerin en önemli dil müdahalecilerinden birisi de kardeşlerdir. Aynı zamanda genel eğitim ve toplum deneyimini de yaşayan kardeşler, genellikle gençlerin ev ve okul tarzı dil uygulamaları arasındaki geçişlerinin 'destekçileridir'. Kardeşler aynı kuşağa mensup olduklarından ve dil konusunda daha fazla ortak görüş ve ilgiye sahip olduklarından, kardeşler arasındaki ilişki aynı yaştaki akranlarıyla olan ilişkilerine benzer görünmektedir (Nguyen, 2019a).

Türkmen Türkü katılımcı (K9) kardeşleriyle konuşurken anadilini çok az kullandığını söylemiştir. Telefonla yapılan görüşmelerde ya da yüz yüze görüşmelerde konuşmanın sıklıkla Farsça yapıldığını ifade etmiştir. Ana dil konuşma denemeleri yaptığında abisi tarafında dalga geçildiğini ifade etmiştir. Büyük kardeşin müdahaleleri ve yetersizlik korkusu ile deneyimleme genellikle kısa sürmektedir.

K9: Biz üç kardeşimle de konuşurken Farsça kullanıyoruz. Hep Farsça konuşuyoruz. Tabii bazen kendi dilimizde de konuşuruz ama çok az konuşuruz. Büyük kardeşim iyi konuşamadığımız için dalga geçer ve Farsça konuşur. Evde kardeşimle oturursak sadece Farsça konuşuruz.

Tahran, Meşhed, Şiraz, Tebriz gibi büyük kentlerdeki genç nüfus arasında İngilizce kullanımının bir prestij göstergesi olması dil pratiklerine de yansımıştır. Başka bir Türkmen katılımcı (K10) ablasıyla konuşurken Farsça haricinde sadece bazen İngilizce cümleler kurduğunu söylemiştir. Bir eğitim politikası olarak İran'ın hemen hemen her bölgesinde okullarda yabancı dil olarak öğretilen İngilizce aileler arasında yüksek değere sahiptir.

K10: Ablamla sık sık İngilizce cümleler kurarız. Ablam İngilizce öğretmeni. Sürekli İngilizce konuşmamı istiyor. Ama İngilizce pratik yapmazsak hep Farsça konuşuruz. Başka dil konuşmayız. Eğer tatilde eve gitsek o zaman bazen yemekte ya da çay içerken ana dilimizi konuşuruz. Elbet konuşabiliriz biraz. Ama hep Farsça konuşuruz. İngilizce ve Farsça konuşmak günümüzde daha iyi. Biz iyi hissediyoruz böyle konuşunca. Konuşmayınca aşağı görülürüz. Ablam kızar, arkadaşlarım belli etmese de arkamdan dalga geçer mesela. Biz de öyle yapıyoruz.

Horasan'daki iki dilli gençler, genel anlamda ana akım normlarla da ilişkili olarak İngilizce ve Farsçayı güçlü diller görmüşlerdir. Bu dillerle iletişim, güçlü kişiliğin ve benlik geliştirmenin önemli sembolüdür. Dilleri değerlendirirken ideolojik alanda gelişen bu dönüşüm odaklı dil politikası genç bireylerin kendi öz sosyal değerlerine ve ana akım topluma entegrasyon duygusuyla şekillenmiştir. İngilizce ve Farsça konuşmak gençlerin öz saygılarının artmasına yardımcı oluyor, trend olan İngilizceyi konuşmak toplumun üst kademelerine konumlandırarak sembolik bir güçtür.

Aşağıdaki katılımcı ifadesinde de görüldüğü gibi bölgede yaşayan Azerbaycan Türkleri kardeşleriyle konuşurken sıklıkla ana dilini kullanır. Etnik dilin milli kimliğin bir göstergesi olarak gören katılımcı (K16) küçük kardeşi Farsçayla iletişim kurmak istediğinde büyükleri olarak onu uyardıklarını da ifade etmektedir.

K16: Biz kardeşlerimizle Farsça konuşmayız. Dört kardeşiz hepimiz Türk'üz. Dilimizi iyi biliriz. Bazen elbet okul hakkında konuştuğumuzda Farsça konuşuruz. Ama hep ana dilimizi konuşuruz. Kardeşimiz küçüktür. O çok Farsça konuşmak istese onu uyarırız. Dilini unutmasın. Utanmasın.

Akranlar

Gençlerin bireysel dil politikasındaki sürdürme ve dönüştürme yönelimleri arasındaki iç içelik, kendi etnik topluluklarındaki gençlerle iletişimde kullandıkları dil pratiklerinde de görülmektedir. Kardeşlere olan iletişimlerinde olduğu gibi benzer şekilde, gençlerin köydeki ve şehirdeki akranları da bireysel dil politikasının oluşumunda önemli bir etkidir. Burada şehir ve kırsal biçiminde ayırım yapılmıştır. Çünkü aşağıdaki ifadelerde de görüleceği üzere genç bireylerin şehirdeki ve kırsaldaki akranları farklı dil ideolojilerine sahip olabilmektedir. Bireysel dil müdahalecileri olarak şehirdeki akranlar genel anlamda D2 (Farsça) ile ilgili olumlu düşüncelere sahiptir ve akranları D2 kullanmaya teşvik etmektedirler. Horasanlı gençler tatilde köylerine gittiklerinde kırsaldaki akranların D1'i korumaya yönelik dil politikalarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durum bazen sosyal medyadaki iletişimlerine de yansımaktadır.

K13: Bazen anadilimizi konuşuyoruz, ama çoğu zaman Farsçayı kullanıyoruz. Küçükken arkadaşlarla oyun oynarken daha çok anadilimizi kullanırdık mesela. Ama daha sonra hep Farsça konuşmaya başladık. Arkadaşlarımla Farsça konuşurum şimdi. Derslerle ilgili konuşuyoruz. Başka dilde konuşamayız ki. Dersler olmadığı zaman ailemi ziyarete gidiyorum. Tatil olduğu zaman orada arkadaşlarımı köyde görüyorum. Ama orada biz Farsça çok konuşmuyoruz. Yani Farsça konuşmayı saçma görürler orada. Herkes köyde dilimi korumadığım için bana kızabilir. Bazen instagramdan da mesaj atıyorlar. Farsça şiir paylaşıyorum mesela. Türkçe şiirler gönderiyor köyden arkadaşlarım. Bizim köy öyle. Benim için de köyde komik olur Farsça konuşmak. Ama bazı köylerde de Farsça dışında neredeyse gençler hiç konuşmaz. Aşağılarlar. Belki söylemezler ama kendilerini üstün göstermek ister gençler. Böyle.

Azerbaycan Türklerine mensup bazı gençler (K16, K17, K20, K21) yerelde akranlarıyla neredeyse tamamen Farsça iletişim kurduklarını söylemiştir. Sosyal statü endişesiyle bazı akranlarının ulusal söylem etkisinde Farsça konuşmak istemesini de negatif karşılamaktadırlar.

K17: Ben köye çok sık gitmiyorum. Ama gittiğimde orada arkadaşlarımla hep Türkçe konuşuruz. Orada daha çok Türkçe konuşuruz. Farsçaya gerek yok ki. Hava atmak için sadece güzel Farsça

konuşmak isteyen olur elbette ama biz anlarız. Onlar çok azdır. Ben köyde arkadaşlarımla hiç Farsça konuşmam. Bak şimdi komşumun çocuğuna ses kaydı atıyorum telegramdan. Türkçe konuşuyoruz. Ne gerek var ki. Ama çocukken hep dilimizi konuşuyorduk. Şimdi bazen kendi aramızda Farsça konuşuyoruz.

Azerbaycan Türklerinden olan K18 ve K19 (aynı sosyal çevrede yaşayan iki arkadaş) ise anadillerini çok iyi bilmelerine rağmen sohbet ederken Farsçayı tercih ettiklerini ifade etmiştir. Yakın erkek arkadaşlarıyla da Farsça kullanmayı tercih eden katılımcılar, bazen arkadaşlarından tepki aldıklarını ama duygularını Farsça daha iyi ifade ettiklerini dile getirmiştir.

K18: Ben yıllardır arkadaşlarımla Farsça konuşurum. Bazen politik ve ekonomik tartışmalarımız oluyor. Bunu Türkçe ile yapmıyoruz. Belki biraz konuşuyoruz ama çoğu zaman hemen Farsçaya dönüyoruz.

K19: Her şeyimizi Farsça ile yapıyoruz. Alışverişe gidiyoruz mesela arkadaşlarımızla. O da aynı dilleri biliyor ama biz Türkçe konuşmuyoruz. Bence Farsça konuşmak daha havalı.

Yukarıdaki katılımcı ifadelerinden gençlerin kendi topluluklarının genç üyeleriyle iletişimde farklı dil eğilimleri olduğunu görüyoruz. Horasan ve Türklerinde akranlar resmi dil Farsçanın kullanımını teşvik ederken, Azerbaycan Türkleri genellikle ana dili kullanımını özendirilmektedir. Benzer sosyal geçmişleri ve dil becerileri olan akran tutumlarının ve tepkilerinin, dil seçimleri ve dilleri kullanma istekleri üzerindeki etkilerini göstermesi açısından önemlidir. Bununla birlikte topluluğun dil normlarını ihlal eden K18 ve K19 çoğunluk dilini kullanımı meşrulaştıran argümanlar sunmuşlardır. Özellikle erkek akranlarıyla dil seçimi konusunda anlayamayan Azerbaycan Türklerine mensup kadın katılımcılar kendi dilsel eylemlerini harekete geçirmişler ve bireysel dil politikalarını oluşturmuşlardır.

Etnik Topluluğun Diğer Yaşlı Üyeleri

İki dilli gençlerin kendi etnik topluluklarında yaşayan yaşlılarla iletişimleri genellikle genellikle etnik grupların diline dayanmaktadır. Yaşlıların geleneksel dile karşı olan pozitif tutumları gençlerin dil politikalarını da etkilemiştir. Gençler genel anlamda yaşlılara saygı duyduklarını ve yaşlılarla iletişim kurarken geleneksel etnik dili (D1) kullanmaya daha fazla önem verdiklerini ifade etmiştir. Örneğin ebeveynleri ve akranlarıyla genellikle Farsça kullanma eğilimi gösteren katılımcı (K6) köydeki yaşlılarla telefonda ya da yüz yüze iletişim kurduğunda etnik dilinde yetkin hissetmemesine rağmen etnik dilde konuşmaya özen gösterdiğini söylemiştir. Etnik dildeki bazı gramer özelliklerini ve sözcükleri unuttuğunu söyleyen katılımcı buna rağmen saygı çerçevesinde etnik dili sürdürdüğünü ifade etmiştir.

K6: Yaşlılar Farsça konuşma konusunda çok isteksizler. Hain olarak görüyorlar sanki. Ama ben de onlarla konuşurken özellikle Farsça kullanmamaya çalışıyorum. Ama bazen karıştırıyorum. Bazı cümleleri Farsça söylüyorum. Bence her iki dili de konuşabiliriz. Ama yaşlılar çok sert.

K20, köyde yaşlılarla iletişim kurarken Farsçayı kullanmanın imkanı olmadığını ifade etmiştir. Yaşlılarla Farsça iletişim kurmak millete ihanet olarak görülebilir.

K20: Büyükbabamla ya da köydeki diğer yaşlılar konuşurken hiçbir zaman Türkçe dışında bir dil kullanmam. Onlar zaten konuşmazlar. Sadece devlet memurlarıyla ya da resmi işlerde Farsça konuşurlar. Biz yaşlılarla resmi bir kuruma gittiğimizde bile kendi aramızda Türkçe konuşur

memurlarla Farsça konuşuruz. Eğer dilimizi konuşmazsak ihanet ederiz. Yaşlılar öyle düşünür.

Biz de öyle düşünürüz. Evet bence yaşlılarla sadece kendi dilimizi konuşmalıyız.

Görüldüğü gibi gençlerin yaşlılarla iletişimde uyguladıkları dil politikası yaşlıların beklentilerine uygun olarak şekillenmiş, aksi bir durumun normlara uygun olmayacağı, bunun etnik kimliğe bir sadakatsizlik göstergesi olacağı ifade edilmiştir. Muhatapların yaşları ve gençlerin iletişimi devam ettirme odaklı yaklaşımı bireysel dil pratiklerinde etnik dilin etkinliğini arttırmıştır.

Tek resmi dilin olduğu devletlerde okullar, ulusal dil politikalarının yeni nesillere öğretildiği ve uygulamaya soktuğu en temel alanlardır. Azınlık gruplarının dilleri üzerinde en güçlü etki devletin resmi okullarında olmaktadır. Resmi okullar, azınlıktaki gençlerin ikinci dil ediniminde ve geliştirilmesinde rol oynar. Dolayısıyla azınlıktaki gençlerin bireysel dil politikalarının şekillenmesinde çok önemli işlevi vardır (bk. Spolsky, 2004). Okul dil politikasının sözcüleri ve en önemli aktörleri olarak öğretmenlerdir. Öğretmenler, ulusal dil politikasını kendi yöntemleriyle (Okul dil politikasına uygun olarak) uygulayabilir veya kendi dil inançlarını gençlere empoze etmeye çalışabilirler. İran'da okullarda resmi dil Farsça öğretilmekte ve eğitim verilmektedir. Ayrıca İran İslam Devrimi ile birlikte Arapçaya anayasal koruma getirilmiştir. Bunun dışında azınlık dilleri ile ilgili anayasal bir kısıtlama olmamasına rağmen işlevleri geliştirilmemekte ve azınlık dillerinde eğitim verilmemektedir. Öğretmenler bu ulusal politikanın temel uygulayıcısıdır.

İran Türkmenlerinden K6 okul öncesi dönemde arkadaşlarıyla iki dilli temas kurduklarını ve her iki dilde de oyunlar oynadıklarını söylemiştir. K6, okul eğitiminin ilk günlerinden itibaren, Farsçanın baskın olduğu alanda öğrenme gerçekleştirdiklerini ifade etmiştir. Sınıf içinde Farsça dışında herhangi bir dilin kullanımının yasak olduklarını bildikleri halde kendi aralarında Türkmence kullanmaya devam etmişlerdir. Bu durum okula gitmeden önce daha çok kendi etnik topluluklarıyla iletişim halinde olan çocuklarda gözlenmektedir. Aile ortamında ve arkadaşlarıyla D1'I sıklıkla kullanan katılımcı D1'den farklı yeni bir dille eğitime başlamanın zorluklarını da söylemektedir. Okullaşmanın bu ilk aşamasında gençlerin dil pratikleri çoğunlukla alışkanlıklarıyla ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum net bir bireysel dil politikasına dayanmasa da, bu dönemde dil pratiklerindeki dönüşüm çizgisinin oluşturulduğu söylenebilir. Lise ve üniversitede ise durum değişmiştir. K6, lisede değişmeye başlayan arkadaş grubunun dil seçiminde etkili olduğunu ifade etmiştir. Kendi etnik topluluğun tamamen değiştiği üniversitede daha çok Farsça kullandığını ama kendi etnik topluluklarından bir arkadaşıyla denk geldiklerinde duruma göre Türkmence konuşma isteğinin olduğunu dile getirmektedir.

K6: Okula gitmeden önce çocukluk arkadaşlarımızla Farsça yanında kendi dilimizi de konuşurduk. Ama okulda hep Farsça konuşuluyordu. Başka bir dil konuşmak okumak yasaktı. Öğretmenler sadece Farsça konuşuyordu. Çok kızıyorlardı başka dil duyunca. Bir ihtimal öğretmen bile ana dilimizi biliyordu ama Farsça konuşmak zorundaydı. Ama ben çocukluk arkadaşlarımla Türk dili konuşurdum. Rahatsız olmuyorduk böyle. Anne ve babamız dikkat etmemizi söylerdi. Dedemden korkunç hikayeler öğrendiğimde mesela arkadaşlarımla konuşurdum. Okulda ilk başta hep Farsça ders alınca çok zorlandık. Farsça da konuşurdum ama hikayeleri Türk dilinde konuştuğumuzu hatırlıyorum. Sonra lisede farklı arkadaşlarımız da çok oldu. Onların bazıları başka dil de biliyordu. Mesela Kürtler vardı. Biz Farsça konuşurduk. Üniversitede de böyle oldu. Neredeyse hep Farsça konuşuluyor. Ama ben arkadaşlarımla

İngilizce de konuşuyorum. Çünkü derslerimiz öyle. Pratik yapıyoruz. Bizim arkadaşlar olursa sadece kendi dilimizde de sohbet etmeyi seviyoruz.

İran Azerbaycan Türklerinden K16, okula başlamadan önce arkadaşlarıyla neredeyse tamamen D1'i konuştuklarını söylemiştir. Azınlık gençleri, başlamanın ilk aşamalarında, kendi dil alışkanlıklarının ortak iklimde kullanılan söylemle aynı olmadığını sıklıkla kısa sürede fark ettiler. Okula başladığında derslerin sadece Farsça olmasına tepkili olan K16, hem aile bireylerinin hem de arkadaş çevresinin bu konuda duyarlı olduğunu ve böylelikle D1leri korumada ve geliştirmede diğer etnik gruplara göre daha başarılı olduklarını ifade etmiştir. Tabii uygun ortamlarda Farsça konuşmayı da tercih ettiklerini ifade eden K16, güçlü asimilasyoncu dil ortamına rağmen, iletişimde kendi etnik dillerini veya Farsçayı uygulayarak iki dilli bir dil stilini seçmiştir.

K16: Biz hep Türkçe konuşurduk okula başlamadan önce. Aile arasında ve çocukluk arkadaşlarımızın arasında başka bir dil konuşulması olmazdı. Sınıfta Farsça konuşurduk. Hocamız en güzel dilin Farsça olduğunu anlatıyordu. Farsçanın geçmişini övüyordu sürekli. Tabii başka milletten biri olduğunda elbette Farsça konuşurduk. Bazı aileler çocuklarına sadece Farsça öğretmeye çalışıyordu. Ben küçükken de onlara hain gözüyle bakıyorduk. Hava atmak için sadece Farsça konuşmaya çalışıyorlardı. Okula gidince daha çok Farsça konuşuyorduk. Ama biz arkadaşlarımızla Türkçe konuşuyorduk. Sonra okulda da Farsça konuşmaya başladık ama okul dışında arkadaşlarımızla Farsça konuşmayı tercih etmiyorduk. Farsça şiirler okumak da hoşumuza gidiyordu artık lisede falan. Tabii Farsçayı iyi öğrenmek de çok önemli. Yoksa ne yapacağız üniversitede mesela? Üniversitede şimdi çoğu zaman Farsça konuşuyoruz. Başka dil kullanmak yasak gibi. Dışarıda arkadaşlarımızla Türkçe konuşuyoruz tabii.

Bu çalışmada, genel anlamda gençlerin dil pratiklerinin eğitim düzeylerine göre farklılık gösterdikleri söylenebilir. D1 kullanımlarında okullaşma ile birlikte azalma görülmüş, çoğunluk dili olan Farsça kullanımlarında ise önemli bir artış yaşanmıştır. Resmi dil politikası ve okuldan gelen baskılara rağmen gençlerin akran ilişkileri, özellikle İran Azerbaycan Türklerinde, onların bu alandaki D1 ve D2 kullanımlarını güçlü bir şekilde etkilemiştir. Bununla birlikte, ilk okuldaki resmi politikalara karşı (ve dil alışkanlıkları olarak görülen) D1 kullanımı, okullaşma ile birlikte dil asimilasyon süreci de azınlık gençlerinin çoğu için oldukça hızlı olmuştur. Her ne kadar bazıları aynı etnik kökene sahip öğretmenleriyle dillerini konuşma fırsatına sahip olsa da, Horasan Bölgesindeki Türk azınlığa mensup gençler, öğretmenlerinin telkinlerinden etkilenerek öğrenim görmelerine yardımcı olabilecek anahtarın resmi dil olduğunu ifade etmişlerdir. Gençler, İran'daki katı dil politikası ortamında dil sorunlarıyla okul ortamında yüzleşmiş ve Farsça konusunda daha yetkin olmaya çalışmışlardır. Böylelikle hem okulun hem de toplumun genelinin bir parçası olmayı ve çoğunluk lehine dönüşüme yardımcı olacak bir bireysel dil politikası uygulamalarına neden olmuştur.

Dini Kurumlar ve Din Adamları

Dini kurumlar, ülkede azınlık halklarının miras dillerinin varlığını devam ettirmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Üstelik dini metinlerde ve din dilinde kullanılan ifadeler dilin eskicil versiyonlarını koruyabilmektedir. Spolsky bu nedenle, dini faaliyetlerde cemaatçilerin D1'lerine sıklıkla daha fazla önem verdiğini ifade etmektedir (Spolsky, 2004). Fakat bireylerin farklı

cemaatlere ve kurumlara bağlılığı dil ile ilgili tutumlarda da farklılıklara neden olabilir. Horasan Bölgesindeki üç eyalette de Şiilik büyük oranda Türk azınlığın arasında yaygındır. Kuzey Horasan bölgesindeki İran Türkmenlerinde ise Sünnilik yaygındır. Hem dilsel hem de inanç açısından azınlıkta yer alan İran Türkmenleri miras dillerini yakın zamana kadar bu alanda korumuşlardır. Fakat son yıllarda artan Farsça baskısı gençlerin dini uygulamalarda başka bir dili kullanmamalarında etkili olmuştur. Küçüklüğünde köyde büyüklerin dini konularda daha çok anadilde vaaz verdiğini ifade eden K15 bu durumdan bazen rahatsız olduğunu ifade etmiştir. Bazı din bilginlerinin ev ortamında bile dini vaazları Farsça vermesini anlamsız bulan katılımcı kendi etnik kimliklerinin en önemli parçası olarak gördüğü D1'in korunması için yetkisini kullanmıştır.

K15: Üniversitede namaz kılmıyorum. Önceden eskiden dua ederdim. Tabii Farsça çoğunlukla. Ama yaşlılarımız dini konularda çoğu zaman ana dilimizde konuşurdu. Bu hala beni çok mutlu ediyor. Tabii artık çoğu kişi Farsça anlatıyor dini vecibeleri. Arapça duyunca rahatsız oluyorum bazen. Köye gittiğim zaman ben de dini bir hikaye anlatırken ana dilimi kullanmayı seviyorum. Bizim bazı yaşlılarımız da Telegramda Farsça dini konularda ses paylaşıyorlar. Bak bu Molla'dır. Farsça anlatıyor sadece. Sana göstereyim. Şaşırtıyor beni. Mesajlara bak. Kimse soramıyor. Sorunu Farsça sor diyor. Herkes anlasın diyor.

Horasan Türklerinden katılımcı (K7), genellikle herhangi dini bir etkinliğe son zamanlarda katılmadığını ifade ederken, daha üniversite öncesinde katıldığı Kerbela törenlerinde ritüellerin daha çok Farsça olduğunu dile getirmiştir. Aşağıdaki ifade de görüleceği üzere Molla ulusal birlik ve dini birlik için Farsçanın bütünleştirici bir rolü olduğunu ifade ederken konuşurların dil seçimlerine müdahalede bulunmaktadır.

K7: Ben şimdi dini bir şey yapmıyorum ki. Dua ediyorum. Arapça dua ediyoruz. Elbette Farsça dua ediyoruz. Şimdi dini bir şey yapmıyorum. Kerbela merasimlerini biliyor musun? Biz merasim yapardık. Elbet Farsça merasimlerdi. Birlik için Farsça önemliydi. Mollar böyle söylüyor. Herkes kendi dilinde dua etse olmaz. Türkçe kimse dua etmez. Merasimler Türkçe olmaz.

Gençlerin Farsçayla olan ilişkisi kuşkusuz ana akım toplumla bütünleşme istekleriyle genellikle bağlantılı olmuştur. Yukarıdaki ifade de olduğu gibi entegrasyon arzusu, ana akım normlara uyum ve baskın gruplar tarafından kabul için Farsçanın kullanımının katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Dini etkinlikler de bunun önemli parçasıdır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

İran'ın hemen hemen her bölgesinde görülen dilsel çeşitlilik Horasan Bölgesi'nde de görülmektedir. İrani dillerin yanı sıra Oğuz grubu Türk dilleri bu bölgedeki dil ekolojisinin en önemli unsurlarıdır. Bu bölgede konuşulan Oğuzca varyantlar Horasan, Azerbaycan ve Türkmen Türkçesidir. Bu çalışma ikidilli Türk gençlerinin dil yönetimlerine odaklanmıştır. İkidilli gençlerin bireysel dil yönetimlerinde ulusal dil politikalarının dışında dıştan müdahaleler olduğu tespit edilmiştir. Her toplumda, devletlerin ulusal dil politikaları daha altta inşa edilen dil politikalarına bir çerçeve sunmaktadır. Ulusal düzeydeki dil politikaları, bireylerin dil politikasıyla doğrudan etkileşim içinde olmayabilir. Yu'nun da ifade ettiği gibi, ulusal söylemler ve politikalar, insanların farkında olmayabilecekleri sıradan yaşamlarında ortak bir dil anlayışı ve doğallaştırılmış dil

ideolojileri ve söylemleri yaratmaktadır (Yu, 2016, s. 709-711). Örneğin İran’da, resmi dil ve tek dillilik ile ilgili politikalar, uzun süredir mevcuttur. İran’daki bu politikalar, hem çoğunluk hem de azınlık için bir çerçeve politika sunmuştur. Horasan bölgesindeki farklı üniversitelerde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin verileri, Türk gençlerinin D1 ve D2’ye karşı farklı tutum geliştirdiklerini göstermiştir. Horasan Türklerinde ve Türkmen Türklerinde etnik topluluğun yaşlı üyeleri ve ailenin yaşlıları anadilini korumayı ve devam ettirmeyi bağlılıkla ilişkilendirirken, akranlar, kardeşler ve öğretmenler, çoğunlukla statü, prestij ve sosyal entegrasyonla Farsçayı ilişkilendirmiştir. Veriler Türkmen ve Horasan Türklerine mensup gençlerin arasında Farsçanın işlevinin belirgin şekilde arttığı ve etnik dillerin yavaş yavaş gerilemekte olduğu gözlenmektedir. Kırsal alanda bu Türkçe varyantlar işlev alanını kısmen korumasına rağmen şehir hayatında ana dilin iletişimde kullanılması neredeyse durmuştur. Çünkü azınlık grubunun bir parçası olmak gençler arasında genellikle olumsuz duygular uyandırmaktadır. Gençlerin anadillerine karşı olumsuz düşünceleri dilin kullanım alanını önemli ölçüde azaltmıştır. Kuşkusuz bu durumun ortaya çıkmasında toplumsal nedenlerin yanında bireysel dil müdahalecilerinin tutumları da etkilidir. Etnik dilleri, eski moda veya yoksul bir yaşam tarzı olarak gördükleri şeyin simgesidir. Ana dil ise sosyal entegrasyon ve sosyoekonomik statülerinin geliştirilmesi ile ilişkilidir. Horasan bölgesinde yaşayan Azerbaycan Türkleri arasında ise dil tutumları farklı yönetim göstermektedir. Azerbaycan Türkleri genel olarak etnik dillerini devam ettirmektedirler. Gençlerin dil çeşitleri ve dil tarzları arasından seçim yapma politikası, muhataplarından, konuştukları veya iletişim kurdukları kişilerden ve alandaki dil normundan büyük ölçüde etkilenmektedir. Azerbaycan Türkleri arasında ailenin üyeleri, akranlar, etnik topluluğun diğer üyeleri etnik dilin korunması konusunda müdahaleci bir tutum sergilerler. Ailede ve etnik toplulukta, farklı yaşlardaki muhataplarla iletişimde uygulanan dil politikaları, çoğunlukla muhatapların dil tutumlarına bağlı olarak farklılık göstermektedir.

Bu çalışmada makro, orta ve mikro güçlerin ve kişinin bireysel dil politikasına bireysel müdahale, farklı düzeylerden gelse de bazen iç içe geçmiş, örtüşmüş ve birbiriyle ilişkili olduğu gösterilmiştir. İran’ın sadece bir bölgesinde yaşayan Türk azınlık üzerine yapılan bu çalışma önemli bilgiler sunmuştur. Gençlerin dil yönetimlerinde ailedeki bireylerin, aynı etnik grubun ileri gelenlerin ya da yaşlıların, akranların, öğretmenlerin, din adamlarının gençlerin dil politikasındaki müdahaleci rolü olduğu görülmüştür. İran sahasındaki Türk dilleri birçok dilbilimsel çalışmanın konusu olmasına rağmen toplumdilbilimsel açıdan yeterince incelenmemiştir. Bu çalışma bir çerçeve sunmayı amaçlamıştır. İran’ın hemen her bölgesinde yaşayan Türk azınlığın dil yönetimleri bu çerçevede çalışılmayı beklemektedir.

KAYNAKÇA

- Bonacina-Pugh, Florence (2012). “Researching Practiced Language Policies: Insights from Conversation Analysis”, *Language Policy*. 11 (3), 213-234.
- Clyne, Michael (1997). “Multilingualism”. *The Handbook of Sociolinguistics* içinde. Ed. F. Coulmas. Malden, MA: Blackwell, s. 301–314
- Doerfer, Gerhard (1978). “Das Chorasantürkische”, *TDAY-Belleten*. 1977, 127-204.

- Doerfer, Gerhard (1987). "İran'da Türkler", *Türk Dili*. 431, 242-251.
- Doerfer, Gerhard (1993) *Chorasantürkisch: Worterlisten, Kurzgrammatiken, Indices*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Doerfer, Gerhard (1998). "Turkic languages of Iran", *The Turkic Languages* içinde. Ed. L. Johanson ve É. Á. Csató, London and New York: Routledge, s. 273-282.
- Doerfer, Gerhard, Hesche, Wolfram (2002). "Horasan Türklerinin Tarihi Ve Edebiyatı", Çev. Sultan Tulu, *Türk Dünyası*. 14, 319-336.
- Doğan, Talip (2015). "Günbed Ağzından İki Masal Ve Dil Özellikleri", *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*. 39, 41-59.
- Doğan, Talip (2016). *Geşeng Ginle. Horasan Türkçesi Üzerine Bir İnceleme*. Ankara, Akçağ Yayınları.
- Doğan, Talip (2017). "Türkiye Türkçesi ve Horasan Türkçesinin Bochnurd Ağzında "Ve" Anlamında Sıralamanın Görünümü", *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*. 43, 87-105.
- Doğan, Talip (2018). "Horasan Türkçesinin Bochnurd Ağzında Kanıtsallık (Evidentiality)", *SUTAD*. 44, 1-14.
- Doğan, Talip (2022). "Horasan Türkçesinin Cüveyn Ağzıyla Yazılmış Bir Ağıt: Gōgādu Kerbelāde", *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 19(50), 83-99.
- Esmailabadi, Ghazale (2022). "Horasan Türkçesinin Gerivan Ağzı Üzerine", *Tehlikedeki Diller Dergisi*. 21, 143-157.
- Güzel, Hasan (2022). "Khalaj literary production in an electronic cultural environment and cultural sustainability", *Milli Folklor*. 136: 94-108.
- Heyet, Cevat (2008). *Türk Dilinin ve Lehçelerinin Tarihi Seyri*, Çev. Mürsel Öztürk. Ankara: TDK Yayınları.
- Hornberger, Nancy H. (2014). "Until I became a professional, I was not, consciously, indigenous: One intercultural bilingual educator's trajectory in indigenous language revitalization", *Journal of Language, Identity and Education*. 13 (4). 283-299.
- Johanson, Lars (2021). *Turkic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lambert, Wallace E. (1974) Culture and language as factors in learning and education. *Cultural Factors in Learning and Education* içinde, Ed. F.E. Aboud ve R.D. Meade, Bellingham, WA: Western Washington State University.
- Nguyen, Trang Thi Thuy and M. Obaidul Hamid (2017). "Subtractive Schooling and Identity: A Case Study of Ethnic Minority Students in Vietnam", *Journal of Language, Identity, Education*. 16 (3): 142-156.
- Nguyen, Trang Thi Thuy (2019). "Vietnamese Ethnic Minority Students' Language Practices under the Influence of External Interventions: A Management Perspective", *Language in Society*. 48 (5): 745-767.
- Nguyen, Trang Thi Thuy and M. Obaidul Hamid (2021). "Language Choice of Vietnamese Ethnic Minority Students in Family and Community Interactions: Implications for Minority Language Maintenance", *International Multilingual Research Journal*. 15 (4): 1-15.
- Nguyen, Trang Thi Thuy (2022). *Individual Language Policy: Bilingual Youth in Vietnam*. Bristol: Multilingual Matters.

- Nguyen, Trang Thi Thuy (2024). "Youth's individual language policy in shaping family-community citizenship", *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. 1-15
- Rezaei, Mehdi ve Esmailabadi, Ghazale (2017). "Horasan Türkçesinin Cüveyn Ağzı Üzerine". *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*. 6/13, 13-27.
- Spolsky, Bernard (2004). *Language Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Spolsky, Bernard (2021). *Rethinking Language Policy*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Tulu, Sultan (2005a). *Bocnurd'dan folklor derlemeleri*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Tulu, Sultan (2005b). *Horasandan masallar ve halk hikâyeleri*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Tulu, Sultan (2009a). *Şehzade Kerem ile Aslı Han* (Horasan Türkçesi varyantı). Konya: Kömen Yayınları.
- Tulu, Sultan (2009b). *Horasan Türklerinden Folklor Derlemeleri* (Bocnurd Ağzı). Konya: Kömen Yayınları.
- Tulu, S. (2009c). *Horasan Türklerinden masallar ve halk hikayeleri*. Konya: Kömen Yayınları.
- Yu, Hua (2016). "Between the national and the international: Ethnography of language ideologies in a middle-class community in China". *The Asia-Pacific Education Researcher* 25 (5), 703–711.